

Cây Bồ đề của Đức Phật Thích ca, một di sản thế giới đang bị đe dọa

H.Oanh
(theo TT&VH)

Khu đền Mahabodhi ở Bodhgaya (Ấn Độ) và cây bồ đề cổ thụ ở đó vừa được UNESCO xếp vào danh sách "Di sản văn hóa của nhân loại" từ cuối năm 2002. Cây bồ đề ấy đã trở thành hình ảnh tượng trưng và được thể hiện trên vô số tranh tượng trong các công trình Phật giáo từ Afghanistan đến Nhật Bản... Nhưng trở trêu thay, đúng vào lúc "cây Phật" này được coi là Di sản văn hóa thế giới thì số phận của nó đang được đếm từng ngày, chỉ vì lòng ngưỡng mộ của khách hành hương là bất tận và... "bất tri"!

Chuyện kể ngày xưa hoàng tử Siddhartha (Tất Đạt Đa) là con vua Suddhodana của bộ tộc Shakya ra đời năm 644 (có nơi chép là năm 540) trước Công lịch tại Lumbini nằm ở vùng Đông Bắc Ấn Độ và Nepal. Không tìm thấy hạnh phúc trong nhung lụa và cuộc sống triều đình, hoàng tử bỏ nhà ra đi năm 29 tuổi, ở độ tuổi ít nhiều đã nắm được chân lý "sinh, lão, bệnh, tử" của kiếp người.

Được các vị chân tu khổ hạnh theo đạo truyền thống Ấn Độ cho nhập môn, ông học thiền định và sống ép xác theo các sư phụ của mình. Bảy năm trôi qua, thất vọng vì vẫn chưa đắc đường tu, ông lại cất gót lên đường lần nữa.

Con đường lang thang trong cô đơn đưa ông đến vùng rừng thiêng Uruvela (nay là Gaya thuộc bang Bihar ở Bắc Ấn Độ). Tìm thấy một cây bồ đề, ông ngồi thiền dưới gốc cây đó và sau 3 ngày đã đạt tới độ siêu thoát, ngộ ra tính vô thường của cuộc đời-sự ra đời của Đức Phật Tổ thông suốt mọi lý lẽ.

Đức Phật ngồi thiền thêm 7 tuần nữa để chiêm nghiệm rồi lên đường truyền bá chân lý: đạo Phật, một trong những tôn giáo mạnh nhất của loài người ra đời từ thời điểm ấy. Nơi đức Phật ngộ đạo dưới gốc cây bồ đề là một trong 4 thánh địa tối linh đối với các tín đồ (ngoài Lumbini - nơi ông chào đời, Saranath - nơi truyền giáo lần đầu, và Kushinager - nơi đức Phật nhập Niết bàn).

Năm 250 trước Công lịch, hoàng đế Asoka cho xây tại đây một ngôi đền. Được xây dựng lại ở thế kỷ II, ngôi đền từ đó mang danh Mahabodhi và được tu bổ vào các năm 1079, 1157 và 1882. Ngọn tháp vuông cao 54 mét có một chóp nhọn chứa di hài của đức Phật. Trong tháp có bức tượng Phật khổng lồ với niên đại 1.700 năm, và trước mặt tượng là ảnh thần Shiva Linga của Ấn giáo: người Ấn Độ tin rằng Phật Thích Ca cũng là hóa thân của thần Vishnu. Chính vì thế đó, Bodhgaya (Bồ Đề Đạo Tràng) là nơi hành hương của đông đảo tín đồ Phật giáo và Ấn giáo mỗi năm.

Vì ý nghĩa tôn giáo trọng đại cũng như tính độc đáo về kiến trúc gạch nung đầu tiên với những bức phù điêu rất độc đáo ở đất này, đền Mahabodhi năm ngoái được đưa vào danh sách UNESCO về Di sản văn hóa của nhân loại. Ai đã đến Bồ Đề Đạo Tràng cũng có dịp vào lễ ở Việt Nam Quốc Tự với Quan Âm Đài mang dáng chùa Một Cột do thầy Huyền Diệu và một số đệ tử người Việt trông nom. Công trình này tọa lạc trên một khu đất 3ha, cách cây bồ đề 2km về phía Tây Nam, tuy nhiên mới chỉ khai trương hai dãy pháp xá để tiếp khách thăm viếng và trú ngụ. Sau khi xây xong, sẽ có thêm tháp chuông với chuông Đại Hồng nặng 2,5 tấn và trống sấm đường kính 2 mét. Hầu như tất cả cây cỏ ở đây từ vải, mít, táo cho đến thiên lý, mai chiếu thủy... đều do đem giống từ Việt Nam sang trồng.

Phía sau đền Mahabodhi là cây bồ đề linh thiêng của đức Phật Thích Ca hay nói cho đúng hơn là hậu duệ của gốc cây thiên định này: Hồi thế kỷ III trước Công lịch người ta đã chiết ra một cành đem trồng tại thánh địa Anuradhapura (Sri Lanka), từ cây bồ đề này lại chiết ra một cành đem về trồng tại đất cũ và tồn tại đến tận bây giờ. Sử sách chép lại việc cây này bị các tín đồ Ấn giáo cực đoan chặt và đốt phá nhiều lần, nhưng vẫn mọc lại và xanh tốt phi thường.

Nhiều triết gia và thiền sư thông thái như Buddhajnana, Vilamamitra, Nagarjuna, Padmasambhava đã từng sống và tham thiền ở dưới gốc cây này.

Nhưng di tích này đang bị đe dọa nghiêm trọng, không phải vì lý do tuổi tác (vì giống cây bồ đề với tên khoa học là ficus religiosa vốn có tuổi thọ rất cao) mà chỉ vì mỗi ngày đền Mahabodhi đón tiếp khoảng 2.000 khách hành hương đến viếng thăm. Họ bao giờ cũng tận tụy làm thủ tục cho cây "ăn" bằng sữa tươi, sữa chua và bôi bơ lỏng lên thân cây, chất đầy kẹo bánh dưới gốc làm thu hút các loại rệp hại cây. Những tán lá xanh bị bao phủ đêm ngày bởi vô số bó nhang và đèn dầu thấp dưới gốc, và những dây cờ đuôi nheo Tây Tạng luôn đắp kín thân cây...

Mặt trái của lòng thành kính vô hạn là hậu quả đã nhãn tiền: lớp vỏ cây bị khô quắt, tán lá xanh hầu như không còn không khí để thở, và côn trùng - do người ta không được phép dùng thuốc phun mang tính sát sinh - tự do sinh sôi nảy nở.

Những biện pháp kêu gọi của nhà cầm quyền cũng như lớp hàng rào nhiều lần dựng lên quanh gốc cây không đem lại hiệu quả, bởi chính các nhà sư đây không muốn ngăn tín đồ biểu hiện lòng thành qua việc dâng đồ thờ cúng và treo cờ. Phải chăng đối với họ, sự tịnh tại của nhà chùa hình như không quan trọng bằng cảnh ồn ã của người đời?

Cây bồ đề linh thiêng đang có nguy cơ tận số. Một ủy ban đặc biệt được lập ra để theo dõi tình trạng cây, và họ phải lên tiếng báo động là trái với quy luật thông thường, lần đầu tiên trong mùa Đông vừa qua tình trạng rệp cắn lá không hề thuyên giảm - bằng chứng khá chắc chắn cho cái chết cận kề.

Nếu không còn cách nào cứu sống cho cây có lẽ người ta lại phải nhớ lại nguồn gốc của cây từ Sri Lanka và kiếm cách xin lại một cành chiết của cây bồ đề ở đó để trồng lại?